

KİTAP TAHLİLİ

Yazan : Ünsal OSKAY
S. B. F. Basın ve Yayın
Yüksek Okulu Haberleşme
Teorileri Asistanı

George M. Foster, **Traditional Cultures: and the Impact of Technological Change**, Harper ve Row, New York, 1962, xi + 292 s., 21 x 14

Az gelişmiş ülkelerle Batı ülkelerinin ilgilenmeleri 1950'li yıllardan 1960'lı yıllara kadar iyimser bir tutumla olmuşsa, 1960'lı yıllardan bu yana daha kötümser ve ürkek bir tutumla olmaya başlamıştır. 1960'lara kadar, öncelikle batılı iktisatçılar bu ülkelerin «tasarruf yetersizliği» yüzünden kalkınamadıklarını, bunun için de ileri ülkelerin sermaye ve bilgisinden birlikte yararlanmalarını savunmuşlar; ardından da Batılı sosyal bilimciler bu ülkelerin Batılı hayat tarzını tutunduracak bir yeni kültür edinmeleri için Batılı sosyal bilimcilerin çizecekleri yolu izlemeleri gerektiğini savunmuşlardır.

1960 yılının önündeki ve ardındaki «kıyı» süreler, gerek Batılı iktisatçıların, gerekse Batılı sosyal bilimcilerin söylediklerinin gerçeklere uymadığını; bunların az gelişmişlerin hayrından çok, gelişmiş ülkelerin hayrına çizilmiş «reçete»ler olduklarının anlaşıldığı yıllar olmuştur. İktisatçıların söylediği «iç tasarruf güçsüzlüğü»nün yerini, az gelişmiş ülkelerin kendi iktisatçıların ileriye sürdükleri, «mevcut tasarruf potansiyelini ülke kalkınması için tam kullanabilme» sorunu almıştır. İçerideki liberal ekonomik kalkınmanın, ve dışardaki bu iktisat felsefesinin içeriği olan dış ekonomilere bağımlanma sürecinin ülke içindeki -az da olsa- iç tasarruf potansiyelini güçlendirmek şöyle dursun, dışarıya akmasına yol açtığı anlaşılmıştır. Kültürel alanda Batılı sosyal bilimcilerin çizdiği yoldan «Batılılaşma» çabalarının ise bu ülkelerde dengesiz ve

huzursuz bir kültür ikileşmesi yarattığı; Batı modeli kültürel yenileşme programlarının sosyal ve ekonomik yapıya pek değinmemesi yüzünden, yenileşme çabalarından, bu kere de, eski yapıda «yatırılmış çıkarlar»ı olan ayrıcalıklı sınıfların yararlandıkları; bunun ise, geniş halk kitlelerinin yeniliklerden soğumasına yol açtığı ortaya çıkmıştır.

Batılı sosyal bilimcilerin az gelişmiş ülkeler için çizdikleri bu kültürel değişim «reçete» sinin bu denli boş olması, başta Hindistanlılar olmak üzere, az gelişmiş ülkelerdeki birçok sosyal bilimcinin Amerikan sosyal bilimlerinden soğumasına sebep olmuştur. Aslında Amerikan sosyal bilimleri bu kadar zayıf «reçete» yazacak yetersizlikte değildir. Özellikle, G.C. Homans'ın «İnsan Grubu» kitabından beri, teorik plânda, bir toplumun kültürel özelliklerinin değişebilmesi için o toplumun sosyal ve ekonomik yapısının, öncelikle değişmesi gerektiği anlaşılmıştır. Kişiler arasındaki «fonksiyon» ilişkileri değişmedikçe -örneğin, toprak mülkiyeti sistemi değişip, küçük ve topraksız köylülerle büyük topraklılar arasındaki toprak, para, siyasal otorite vs., ilişkileri toplumda dengeli ve sıhhatli bir kültür değişmesi olamamaktadır.

Amerikan sosyolojisi, Amerikan toplumunun kendi iç meselelerinde sosyolojinin bu değerli bulgularından hiç vakit geçirmeden yararlanmakta; büyük sanayi şirketleri başta olmak üzere, birçok kuruluş büyük paralarla yeni yeni araştırmalar yaptırmaktadır. Homans'ın kitabındaki araştırmalardan birisinden, bir sanayi kuruluşunun küçük bir biriminde bile işçilerden tam verim alabilmek için o birimdeki işçi grubunun dış yapısının metodlu olarak değiştirildiğini görmekteyiz. Grubun üyeleri arasındaki «fonksiyon» ilişkileri bu dış yapı düzenlenmeleri ile değiştirilebilmektedir.

Diğer taraftan, çoğu defa en ünlü Amerikalı sosyal bilimcilerin-en yeterli anlamında değil-yazdıklarına bakıldığında, az gelişmiş ülkelerin yarı-feodal ve dışa bağımlılığı şart koşan mevcut sosyal-ekonomik yapısının temellerine dokunmadan-düzeni yıkmak anlamında değil; kişiler ve sosyal tabakalar arasındaki «fonksiyonel» bağımlılıkları değiştirmek anlamında- girişilecek bir kültür değişiminin savunulabildiği görülmektedir.

Amerikan sosyal bilimlerinin kendi teorik kitaplarında yazılanlar ile, az gelişmiş ülkeler için çeşitli devlet veya uluslararası kuruluşların desteği ile kitap yazan Amerikalı bilginlerin söyledikleri arasında biraz dikkat edilince hemen görülen bu çelişki çok

önemli bir problemle karşı karşıya olduğumuzu işaretlemektedir : Azgelişmişler, kültür değişimlerini plânlarken kendilerine çizilen hazır «reçete»leri değil, diğer bütün ileri ülkelerdeki teorik kaynaklardan yararlanmakla beraber, kendi insanının kafasından ve kendi toprağının, kendi halkının koşullarından yola çıkarak yazacakları kendi «reçete»lerine güvenmek zorundadırlar.

Foster'ın, bu konuda yıllardan beri «temel kitap» olma özelliğini koruyan eseri bu sorun açısından bize ışık tutacak bir «belge kitap» olmaktadır. Zira, Foster'ın kendisi azgelişmişlerdeki kalkınma ve kültürel yenileşme programlarına katılan Amerikalı sosyal antropologlar ve diğer sosyal bilim uzmanları ile birlikte çalışmış biridir. Kitabı da büyük ölçüde uygulamaların ışığında yazılmıştır, ve bu uzmanların yararlanması için hazırlanmıştır. Amerikan üniversitelerindeki uzmanlık derslerinde hâlâ başlıca kitap olarak kullanılmaktadır. Bu -kendi açısından- tutarlı ve önemli eseri tanıtmakta yarar vardır. Okuyucunun bu kitabı, Daniel Lerner ve Wilbur Schramm'ın birlikte hazırladıkları «Communication and Change in the Underdeveloped Countries» kitabı-ki, eleştiri yazımızın sonunda üzerinde duracağımız yeni görüş değişikliği ile karşılaştırma olanağı bulmak bakımından yararlı bir kitaptır-ile mukayesesi bu yararı daha da arttıracaktır.

Kentler : Değişimin Odakları

Foster'ın kitabı, daha ilk bölümünde değişimin odakları olarak kentleri kabul etmekle nasıl bir değişim amaçladığını göstermektedir : mevcut yapıyı zorlamayan, kentlerdekilerin dış kültürden alacakları, köylülerin de kentlerden aşılacakları bir kültürel değişim.

Foster bu kültürel değişiminin «plânlı» olacağını da söylemektedir. İlk sözleri «plânlı değişimin zorunlu meseleleri», «bilimsel bilginin başarılı dağılımı,» olmaktadır. Bu yolla, «toplumun ve kültürünün kalıplarında değişiklik» olacağını söylemektedir. Daha sonra da, «toplum insanlar demektir, kültür de insanların davranışı» demektedir. Kültürel değişiklik için ise, sırasıyla, önce dışardan bilgi alınacak -«kültürde temel kuvvet dıştan ödünlemedir,» diyor-, bu bilgi içerde «başarılı bir dağılımla» halka yayılacak, halkın davranışları değişecek, davranışları değişince de toplumun kültürü yenileşmiş olacaktır, demektedir.

Azgelişmişlerin dış kültürlerden yeni kültüre aşılmaalarını ise, «toplumlar arasındaki temas kültür değişiminin biricik büyük

belirleyenidir,» sözleri ile ileri sürmektedir. Bu temasın ne yönde sonuç verebileceği üzerinde ise durmamaktadır. Bu sürecin zor olduğunu belirten Foster, toplumların yenilikleri benimsediklerini, ancak bunun bir «syncretism süreci» ile olabileceğini savunmaktadır. Buna göre, kültür değişimi süreci ile ülkede bir kısmı kendi orijinal kültüründen, bir kısmı da bir dış kültürden olan birbirlerinden ayrı ve birbirlerinden farklı inançlar ve kurumlar yer alacaktır. Hep bilindiği gibi, tarihte her toplum komşularının, yenildiklerinin, hatta yendiklerinin kültürlerinden etkilenmişlerdir. Ancak bu etkilenmeler içinde uzun ömürlü olanlar, ya o toplumun göçebelikten yerleşik hayata geçmesi; ya devlet şeklinin değişmesi; ya da ekonomik yapının değişmesi gibi yapısal değişikliklerin bir görünümü olarak ortaya çıkmışlardır. Yapısal değişiklikleri öngörmeyen bir kültür değişimi programı ile, az gelişmişlerin kentli nüfusunun bir kesiti içinde bazı inançlar ve değerler, bazı davranışlar değişebilir; ama bu durum ortaya yeni dengesizlikler çıkarır.

Foster'e göre, kentler, kitlesel haberleşme için odaklardır: sinemalar, kitle haberleşme araçları, geniş ulusal pazarlar kentlerin etkenliğinin nedenidir. Kaldı ki, kendiliğinden ortaya çıkan ama, yetersiz kalan, ve ülkeyi dışa-bağımlılıktan kurtaracak bir gelişme olmayan-ekonomik değişiklikler de bu kentlerden başlamaktadır. Bu yüzden de, aile kurumundaki büyük aileden çekirdeksel aileye geçiş; akrabalık bağlantılarının kalkması ve sosyal kurumların kurulması ile dar aile ve «clan» ilişkileri yerine toplumsal ilişkilerin önem kazanması kentlerden başlayacaktır. Kısacası, kentliler hem yapısı değişen bir toplum kesitinde oturdukları için, hem de dış kültürle daha çok ilişki kuran kimseler oldukları için, dıştan içe aşılacak olan kültürde odaklık görevi yüklenmektedirler.

Bu görüş, dışardaki yeni tüketim kalıplarının getirilmesi açısından kendi halk kitlesi ile yabancılaşma pahasına yeni bir kültüre uyumlanma açısından şüphesiz ki doğrudur. Ancak, az gelişmiş bir ülkedeki kentsoyluların, bir kentsoylu kültürü olan Batı kültürünün gerçek yaratıcı olan-ki, gerçek Batı kültürü, kültürü yaşatacak sosyal ve ekonomik yapı değişikliklerini de yaratmaya gücü yetmiş Batı kentsoylusunun orijinal ürünüdür-Batılı sınıflarına oranla nelere gücünün yetebileceğini tartışmak da gereklidir. Az gelişmiş ülkelerdeki sosyal bilimciler, toplumun her aşamasında -uzun dönemler itibarıyla- kültür yapısı ile sosyo-ekonomik yapı arasında bir denge olduğunu kabul etmekte, fakat bugün azge-

lişmişler için Batılıların çizdikleri «reçete»nin, böyle ikili fakat ikili bir denge kuramayacağını ileri sürmektedirler. Azgelişmiş ülkelerin kentsoylusu tutumlu, rasyonel, ve milliyetçi olan Batı kentsoylu sınıflarının geçen iki yüzyıl boyunca geçirdiği aşamaları bugünkü dünya şartlarında geçirebilir mi? Bu çok önemli bir sorundur. Batı kentsoylusu, en basitinden bir örnek verilmesi gerekirse, ülkesindeki kaynaklardan tam yararlanmak, ülkeyi bütünüyle bir pazar haline getirebilmek, sanayinin gereklerini karşılayabilmek için feodal yapının yıkılmasında sınıfsal bir yatar bulabilmiştir. Gücü de buradan gelmektedir. Azgelişmiş ülkelerdeki kentsoylu sınıfının ise bu sorunlarda ne kadar dar görüşlü ve ürkek olduğu, hatta bu tür gelişmelerin kendi haksız ayrıcalıklarına son vereceğinden korkmak zorunda olduğu açıktır. Bu bakımdan, azgelişmiş ülkelerdeki kentsoylu sınıfının, gerçek bir kültür değişimi için gerekli olan sosyal-ekonomik yapı değişikliği paralelinde bir kültürel yenileşme programını çizemeyeceğini ileri sürenlere hak vermek elde değildir.

Bu ülkelerde mevcut sosyo-ekonomik yapının değiştirilmesi, herşeyden önce, ülkedeki toprak kaynaklarının yeniden plânlanmasını, insan kaynaklarının bütün ülkeye yayılmasını, ülke içindeki gelirden tüm bölgelerin -bu yapı değişikliğini tutundurmak için, geri bölgelere öncelik ve ağırlık verecek şekilde- yararlandırılmasını şart koşmaktadır. Bu tedbirler ise, kentsoylu sınıfının siyasal anlamda en liberal, en laik kesitini bile ürkütecek tedbirlerdir. Zira, bunun ardından «hizmetçi», «kapıcı» kullanım imkânının kalkması, herkesin okuması, herkesin sağlık hizmeti istemesi gelecektir. Bu ise, kalkınma hızının büyük ölçüde arttırılmasını gerektirecektir. Bunları yapmak için, sadece, bu ülkelerdeki -bazı ülkelerde sayısı sanıldandan daha az olan- gerçek ve eski şeklini koruyan «toprakağalarını» değil, «toprakağalarını» eleştirmekle yenilikçi olduğunu sanan büyük ve çok sayıdaki sosyal tabakaları da karşıya almak gerekecektir. Bu tabakaların «beyni» ise devlet kredileri ile köylünün ürünü ucuz kapatan kasaba ve kent aracı tacirinden, köylünün toprak sorunu, köylünün çeşitli dertleri yüzünden geçimini sağlayan kasaba avukatlarına kadar hep küçük-kentsoylular diyebileceğimiz kimselerdir. Zaten davranışlarını gözlemleyecek olursak da -Foster'ın güvenerek ileri sürdüğü bu sınıfın- fazla yeterli olamayacağını anlarız : Batılı hayat tarzının gerekleri olan buzdolabını, televizyonu, tuvalet malzemelerini, otomobili, hatta yazları sayfiyeye gitme alışkanlığını kolaylıkla benimseyebilen kentteki aracı-tüccarlar, ketteki tüccar odaları köylüle-

rin üretim ve ihracat kooperatifi kurmaları fikrinden tiksiniyorlar. Kentteki «okumuş»lardan doktorlar ve tabibler odaları işçi kuruluşlarının eczane açması fikrinden tiksiniyorlar.

Suçlanacak olan ne sadece aracı-tüccardır, ne sadece doktorlar ve eczacılardır, hatta ne de bu çevrelerin sözlerini tekrarlayan diğer toplumsal kesitlerdir. Ülkedeki mevcut sosyo-ekonomik yapı ne ise, insanları da o olacaktır. «Okumuş» olmanın ayrıcalık olduğu, bunun doğal karşılandığı bir ülkede «okumuş» doktorun ayrıcalığı ile işçi kuruluşlarının eczane açması elbetteki bağdaşmaz. Yapılması gereken, mevcut sosyo-ekonomik yapının özelliklerini çok iyi açığa vuran bu sosyal davranışların sahiplerini kınamak değil; bunlarla birlikte halk kitlelerinin yeniliklere karşı koymaktaki ısrarını kınamak değil, meselenin özünü anlamaktır.

Foster bu sorunlara değinmemektedir.

Yazara göre, «köylü tarzı hayat biçimi eninde sonunda ortadan kalkacak... işbirliğinin olmadığı... kişiler arasında karşılıklı itimadın olmadığı...» köy hayatı sona erecektir. Köy ekonomisi «temelden *non-productiv* bir ekonomi»dir. Toprak ise «mutlak anlamda sınırlı»dır. «Üretim teknikleri İsa gününden beri değişmemiş» bir geriliktir. Sonuç: «köylünün önündeki pasta... yeni topraklar ilâve edilmedikçe... yeni teknikler kabul edilmedikçe büyüyemeyecektir.» Hem de «köylü insanı ne kadar çok çalışırsa çalışsın.»

Foster'e göre her toplumda iki zıt kuvvet vardır: değişikliklerden yana olan kuvvetler manzumesi; statükoyu korumak amaçındaki kuvvetler manzumesi. İki grup farklı faktörden daha söz eden Foster «sınırlar» ve «uyarıcılar» terimlerini (*barriers ... stimulants*) kullanmaktadır. Birincisi değişim-içeren faktörler için; sonuncusu ise değişim-engelleyici faktörler için. Sınırlar değişik şekiller almaktadır: grup değerleri, aile tipi, akrabalık ilişkileri, «caste» ve sınıflar, aile içinde ve siyasal birimler içinde otorite dağılımının şekli, bireysel ve grup güdüler, iletişim durumu, algılama sorunu, o toplumdaki öğrenme süreci (learning process) nin özellikleri. Bunları, üç ana başlıkta incelemektedir: sosyal engelleyiciler, psikolojik engelleyiciler, ve kültürel engelleyici faktörler. Madalyonun diğer yüzünde ise güdüler (motivations) bulunmaktadır.

Kültürel engelleyiciler içinde «kadercilik anlayışı» özel bir ağırlık taşımaktadır. Amerikan sosyal psikolojisindeki kavramlar-

dan «zor karşısında birşeye uyma (compliance)» ve «abartma (bolster)» ile kadercilik anlayışı biribirlerine benzer işlerliktedir. İkisi de bireyin çözemediği koşullar karşısında kendi tutum ve inançlarını değiştirerek düşünsel (cognitive) bir yeni denge kurma çabasıdır: doğanın karşısında, sosyal yapı karşısında umduğunu bulamayan insan, çeşitli baskılar yüzünden, dış koşulları değil, kendi tutumlarını değiştirerek dengesizlikten ve tutarsızlıktan (dissonance) kurtulmakta veya dengesizliği azaltmaya çalışmaktadır.

Foster ise, halkların «kaderciliği»ni temel bir engelleyici faktör saymakta; halkın umutlanmasını sağlayacak bir yapı değişiminin öncelikle ele alınması gereken bir sorun olduğundan söz etmemektedir.

Sosyal engelleyiciler içinde ise grup tesanüdcülüğü eğilimini, köylüler arasındaki grup çatışmalarını, otorite konumunu (loci of...), aile üyeleri içindeki karşılıklı yükümlülükleri, ve arkadaşlık yükümlülüklerini saymaktadır.

Altıncı bölümde ise toplumdaki —hep köyü ele aldığı unutulmamalıdır— «yatırımlanmış çıkarlar»dan söz etmektedir. Köydeki tefeci, toprak ağası ve basit köylüler arasında bu yüzden büyük çıkar ayrılığı vardır. Köylüler herşeyi hükümetten beklemekte, hükümetin eli ise, köy yapısında «yatırımlanmış çıkarı» olanları aşır, fakir ve güçsüz köylülere uzanamamaktadır.

«Kenardaki adam» : gücü ve güçsüzlüğü

Bu engelleri kaldırmakta «liderlik» sorununa önem veriyor kitap. Ama, lider kim olmalıdır? Liderin özelliği neler olmalıdır? Bu sorunlarda kararsız. Barnett'den «kenardaki adam (marginal man)» anlayışını ele alıyor: «kenardaki adam» toplumun mevcut değerlerine tam uymayan, tam inanmayan adam olduğu için yeni değerlerin önce köydeki bu adamlara kabul ettirilmesi kolaydır, diyor. Ama, sonra da, haklı olarak, «kenardaki adam» toplum içinde nüfuzu olmayan adamdır, diyor. Yani, hele temel değerlerle ilgili alanlarda yeniliklerin bu gibi «marjinal adam»lar tarafından temsil edilmesi çok zararlı dahi olabilir.

Barnett'in «marginal man» yaklaşımını bir tarafa bıraktıktan sonra da, Adams'dan «prestige-leaden individuals» yaklaşımını incelemektedir. Adams'a göre, «yüksek prestijli adamlar» toplumsal pozisyonları yüksek, zengin, ve... «saygı» telkin eden kimselerdir.

Ancak, bu kişilerin hangi değişiklikleri destekleyecekleri, hangilerini ise engellemeye çalışacakları açıktır. Plânlı bir kültür değişikliği programında bu tür kişilere dayanılması, sonunda, Foster'ın «ilerici toprak sahipleri» dediği kimselerin çizeceği sınırı aşmamak anlamına gelecektir. Yani, toprak reformuna karşı, sosyal reformlara karşı; ama, sunî gübreden yana kimselerin!

Toplumda «prestij» sahibi olanların, çoğunlukla, o toplum için önemli olan görevler yüklenmiş kimseler olduğu bilinmektedir. Bu bakımdan, Kemalist Türkiyede olduğu gibi, bazı çözüm yolu bulma girişimlerinin de bu anlayıştan esinlendiği ileri sürülebilir: örneğin, köy öğretmenlerine muhtarla birlikte yetki vermek; köy öğretmenlerinin ve eğitimcilerinin köyü kalkındıracaklarına umut bağlamak. Ama, bunlar bile yapısal değişiklik olmadığı sürece; köylünün hayat şartları, köylünün köydeki, kasabadaki kentteki eski «efendi»lerine bağımlılığı ortadan kaldırılmadığı sürece, köyde ancak eski yapıda çıkarı olan kimselerle çatışmama şartıyla girebilmekte; etken olabilmektedirler. Yoksa, kolayca «karalanmakta,» hareket sönmekte; «halk» ve «aydın» ayrılığına varmaktan başka sonuç elde edilememektedir.

«Hükümet»in Görünüşü

Kitabın en önemli bölümü yedinci bölüm. Yenileşme kampanyalarını yürütecek uzmanların başarısı, kültür değişiminin başarısı «hükümet»in köylü gözünde alacağı «not»a bağlıdır, denilmektedir bu bölümde. Köylüler, her değişiklikte, her yenilikte, bu yenilikten kimlerin yararlanacağına, kendisine ne külfet yükleneceğine bakmakta, o'na göre hüküm vermektedirler. Bunları Foster söylemektedir. Fakat, yapısal bir değişiklik olmadan, yeni teknoloji pratiklerinden kimin yararlanacağına aynı önemi vermemektedir.

Yenilikleri tanıtmakta ve halka benimsetmekte göz önünde tutulması gereken önemli bir nokta da «kolay öğrenimi sağlayacak şartlarına yaratılması»dır. Foster, bunun için şunu öneriyor: yeniliğini bizzat uygulayabilme fırsatı verilmesi, ve, yeniliği denemenin fiyatının yeniliği denemek isteyecek olan köylünün o günkü takatının üstüne çıkarılmaması.

Az gelişmişlerde geniş köylü kitlesinin zaten zor bir hayat yaşadığı düşünülürse, Foster'ın bu önerilerinin büyük pratik değer taşıdığı kolaylıkla anlaşılacaktır.

Diğer önerileri ise, «yeniliğin çabukça ve önemlice bir ekonomik yarar sağlayacağını gösterilmesi,» ile «yenilik öğreniminin,

yenilik programının uygulanması için olgun bir zaman bulunması» dır.

Dokuzuncu bölümde ise, daha çok, yabancı uzmanların kendi «çıkılmaz sokak»ları; özellikle, kendi «ethnocentrism»leri ve «problem-den yola çıkan uzman olabilme güçlükleri (problem-oriented...)» ele alınmaktadır.

Foster'ın sonsözü : «karar, hür halka bırakılmalıdır.»

Foster, kitabında derinlemesine incelemeyeceği ana soruna kitabın sonundaki hüküm cümlesi ile değinmeden edememektedir: plânlı bir kültür değişimi programının gerekleri ve amaçları konusunda alınacak karar uzmanlar tarafından alınmamalı; uzmanlar uzman olarak çalışmaktan öte gitmemeli; sadece alınabilecek kararların içeriği olan alternatiflerin sağlayacakları yararları ve bu alternatiflerin maliyetlerini belirtmekle yetinmeli; karar halka bırakılmalıdır. Ama, «hür halka.»

Sosyal ve ekonomik yapının değiştirilmesine başlanılmadan girişilecek bir kültür değişiminin —uygulama tek bir köy düzeyinde bile kalsa— halk tarafından desteklenmeyeceği kitapda zaman zaman belirtilmekte, ancak açıkca ve sistemli olarak, ana sorun şeklinde ele alınmamaktadır.

Foster'ın kitabı, hâlâ Amerikalı sosyal bilimcilerin bu konuda söylediği sözlerin en geçerli —Amerikalı bilim adamları açısından— bir örneği olarak kabul edilmektedir. Amerikalı bilim adamları içinde, resmi araştırma ve projelerde çalışanların —her ülkede olabileceği gibi— bazı sınırları aşmamaları gerektiği açıktır. Bu bakımdan, kitap okunurken, düz ara okuyup hüküm verilmemeli; Foster'ın sistemli olmasa da, tek tek ve dağınık şekilde ortaya koyduğu bazı sorunların altlarındaki ifadeye de dikkat edilmelidir.

Amerikan sosyal bilimlerinin teorik bulguları devamlı el altında tutularak okunursa, kitap, okuruna, konusunun dışında da pekçok şeyler öğretecektir.